

ВИДИ ТА ФОРМИ ПРОЯВУ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

TYPES AND FORMS OF DOMESTIC VIOLENCE IN THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Тагієв С.Р., д.ю.н., доцент, Заслужений юрист України,
завідувач кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології
Пенітенціарна академія України

У статті досліджено питання щодо видів та форм домашнього насильства в умовах воєнного стану.

Наголошено на тому, що домашнє насильство – умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи.

Воєнний стан не є прямим чинником домашнього насильства, а лише може збільшити ризики та екстремальні умови, в яких такі випадки стають більш ймовірними. Важливо приділяти увагу заходам попередження та боротьби з домашнім насильством незалежно від того, чи діє воєнний стан чи ні.

Як висновок, сказано про те, що домашнє насильство є великою проблемою в українському суспільстві, особливо в умовах дії воєнного стану. Відомо, що у більшості випадків жертвами домашнього насильства стають жінки та діти.

Умови воєнного стану можуть погіршити відносини в сім'ї та викликати збільшення ризику домашнього насильства. У таких випадках важливо надавати допомогу та підтримку жертвам та вживати заходів для запобігання подальшого насильства.

Форми прояву домашнього насильства в умовах дії воєнного стану можуть бути дуже різноманітними, від психологічного тиску та емоційного насильства до фізичних побоїв та сексуальних домагань. Часто воєнний стан збільшує напруженість в родині, збільшує кількість конфліктів та агресії.

Одним з важливих кроків у боротьбі з домашнім насильством є освіта населення щодо шкідливості такої поведінки та виховання підлітків та дітей щодо більш толерантного та поважного ставлення до інших людей. Також важливо забезпечити підтримку та допомогу жертвам домашнього насильства, включаючи психологічну, медичну та правову допомогу.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, кваліфікація, види домашнього насильства, кримінальна відповідальність, сексуальне насильство, сім'я, діти.

The article examines the issue of types and forms of domestic violence under martial law.

It is emphasized that domestic violence is a deliberate and systematic perpetration of physical, psychological or economic violence against a spouse or ex-spouse or another person with whom the perpetrator is (was) in a family or close relationship, which leads to physical or psychological suffering, health disorders, loss of work capacity, emotional dependence or deterioration of the quality of life of the victim.

Martial law is not a direct cause of domestic violence, but can only increase the risks and extreme conditions in which such cases become more likely. It is important to pay attention to measures to prevent and combat domestic violence, regardless of whether martial law is in effect or not.

As a conclusion, it is said that domestic violence is a big problem in Ukrainian society, especially in the conditions of martial law. It is known that women and children are victims of domestic violence in most cases.

Martial law conditions can worsen family relationships and increase the risk of domestic violence. In such cases, it is important to provide help and support to victims and take steps to prevent further violence.

The forms of manifestation of domestic violence under martial law can be very diverse, from psychological pressure and emotional violence to physical beatings and sexual harassment. Often, martial law increases tensions in families, increases the number of conflicts and aggression.

One of the important steps in the fight against domestic violence is educating the population about the harmfulness of such behavior and educating teenagers and children about a more tolerant and respectful attitude towards other people. It is also important to provide support and assistance to victims of domestic violence, including psychological, medical and legal assistance.

Key words: criminal offense, qualification, types of domestic violence, criminal responsibility, sexual violence, family, children.

Постановка проблеми. 24 лютого 2022 року почалось повномасштабне вторгнення військ РФ на територію незалежної, суверенної, правової держави – України.

Відтоді, функціонування всього суспільного та державного механізму зазнало вимушених змін. Кожна людина, кожна сім'я зіткнулась з безліччю проблем.

Однією з найбільш серйозних проблем, з якою зіткнулися багато людей в Україні в умовах дії воєнного стану, є домашнє насильство. У цих умовах, домашнє насильство може приймати різноманітні форми та виявлятися в різних видах насильства.

Незважаючи на запровадження воєнного стану та зосередження уваги всієї світової спільноти на обставинах цієї війни, злочинність продовжує існувати в нашій державі попри воєнні дії. Одним із злочинів, який залишається невидимим зараз, є **гендерно-обумовлене насильство**, а саме *домашнє насильство, яке має тенденцію до загострення в умовах збройного конфлікту*. Це дійсно серйозна проблема, яка потребує пильної уваги і заходів з боку держави та громадськості. Насильство в родині

може бути надзвичайно складним умовою, зокрема під час воєнного стану, коли збільшується ризик посилення агресії в сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Поняття «насильство в сім'ї», «домашнє насильство» вживається в міжнародно-правових актах обов'язкового та рекомендаційного характеру, що існують як на рівні ООН, так і Ради Європи та Європейського Союзу. Серед них слід виділити Загальну декларацію прав людини 1948 року [1], яка вважається основним документом у сфері захисту прав людини. У Декларації були проголошені принципи юридичної рівності, а також заборона дискримінації за будь-якою ознакою, в т.ч. відповідно до статі.

У Декларації про ліквідацію дискримінації щодо жінок 1967 року, яка пізніше була замінена в 1979 році одноіменною Конвенцією, зазначається, що необхідно вжити всіх необхідних заходів для підготовки громадської думки в напрямку національних прагнень викоринити забобони, звичаї та всі інші прояви, засновані на ідеї неповноцінності жінки [2].

Декларація про викорінення насильства щодо жінок 1993 року, яка визнавала насильством щодо жінок будь-який акт насильства, вчинений за ознакою статі, який завдає або може завдати фізичної, сексуальної чи психологічної шкоди або страждань жінкам, а також погрози до вчинення таких дій, примус або до примусу позбавлення волі в громадському чи приватному житті. У Декларації також зазначено, що насильство щодо жінок охоплює випадки фізичного, сексуального та психологічного насильства, яке має місце в сім'ї [3, с. 23].

Дія воєнного стану може призвести до погіршення ситуації з домашнім насильством в Україні. Це пов'язано з тим, що воєнний стан може створити екстремальні умови, в яких люди можуть відчувати більшу напругу та стрес, що може призвести до зростання випадків насильства в родинях.

Крім того, воєнний стан призводить до збройних конфліктів та бойових дій, що може призвести до тимчасового переселення людей з їх домівок, зміни умов життя та незабезпеченості базових потреб, таких як житло, їжа та медична допомога. Ці чинники можуть погіршити ситуацію з домашнім насильством, зокрема у випадках, коли жертви насильства мають обмежений доступ до засобів захисту та допомоги [4].

Проте, важливо зауважити, що воєнний стан не є прямим чинником домашнього насильства, а лише може збільшити ризики та екстремальні умови, в яких такі випадки стають більш ймовірними. Важливо приділяти увагу заходам попередження та боротьби з домашнім насильством незалежно від того, чи діє воєнний стан чи ні.

Воєнний стан може призвести до збільшення випадків домашнього насильства у сім'ях. Це може бути пов'язано зі стресом, нестабільністю та загрозою безпеки, які супроводжують війну. Ось деякі з видів та форм прояву домашнього насильства, які можуть виникати в умовах дії воєнного стану:

- фізичне насильство: це може включати удари, бійки, тілесні покарання та інші форми насильства;
- психо-емоційне насильство: це може включати шантаж, критику, інтимні образи, залякування, ізоляцію від суспільства, контроль за діяльністю та способом життям жертви, примус до виконання певних дій або погрози;
- сексуальне насильство: це може включати примус до статевих дій, насильство під час статевих дій або знущання зі статевих органів;
- економічне насильство: це може включати контроль за фінансами та відсутність доступу до грошей, знущання за приводом грошей або неправильний контроль над фінансовими ресурсами.

В Україні діє чимало нормативно-правових актів, які сприяють попередженню та попередженню домашнього насильства, гарантують допомогу та захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина, у тому числі дітей. Ці правовідносини регулюються як національним, так і міжнародним законодавством. Однак проблема ця токсична, охоплює всі території нашої країни. У 2017 році в Україні було прийнято Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який криміналізує домашнє насильство. Закон також запроваджує низку позитивних заходів щодо протидії домашньому насильству, зокрема, вдосконалено порядок надання послуг потерпілим, створено спеціальні підрозділи поліції для розгляду випадків домашнього насильства [5].

Відповідно до статті 126¹ КК України домашнє насильство – умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи.

Домашнє насильство є однією з найсерйозніших проблем сучасного суспільства, яка потребує чіткого правового регулювання та відповідної кваліфікації з боку судових органів. Верховний Суд України (ВСУ) визначив підходи до кваліфікації домашнього насильства, які вказують на глибоке розуміння суті проблеми та необхідність систематичного підходу до її вирішення.

У постанові від 25 лютого 2021 року у справі № 583/3295/19 ВСУ уточнив, що систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства є закінченим кримінальним правопорушенням з моменту вчинення хоча б одного з видів насильства втретє, що призводить до певних наслідків. Важливо, що документування перших двох актів насильства є важливим, але не єдиним доказом систематичності. Це означає, що суди можуть враховувати різні види доказів для встановлення факту насильства [6].

У постанові Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду від 12 лютого 2020 року у справі № 453/225/19 було встановлено, що будь-яке кримінальне правопорушення, що містить елементи домашнього насильства, підпадає під відповідну кваліфікацію незалежно від того, чи вказано ці елементи в інкримінованій статті Кримінального кодексу (КК). Це означає, що навіть якщо конкретні ознаки домашнього насильства не вказані в статті КК, їх наявність робить діяння злочинним, пов'язаним із домашнім насильством. Це підкреслює важливість контекстуальних ознак і реальних обставин справи для її кваліфікації [7].

Постанова Верховного Суду від 21 грудня 2021 року у справі № 236/2450/20 додатково розкриває поняття систематичності насильства, вказуючи, що попередні епізоди насильства є предметом доказування у справах за ст. 126-1 КК. Це означає, що нові епізоди насильства, які були об'єднані єдиним умислом, не потребують внесення нових записів до ЄРДР, якщо вони є частиною триваючого кримінального правопорушення. Це положення спрощує процес доказування та дозволяє більш ефективно притягувати винних до відповідальності.

Постанова Верховного Суду від 14 червня 2022 року у справі № 585/3184/20 уточнює, що доведення факту домашнього насильства не вимагає використання конкретних видів доказів. Систематичність може бути підтверджена, зокрема, попереднім притягненням до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП. Це підкреслює гнучкість судового підходу та важливість всебічного розгляду обставин справи [8].

Таким чином, судовою практикою ВСУ щодо кваліфікації домашнього насильства демонструє системний та комплексний підхід до вирішення цієї проблеми. Вона враховує як специфічні правові норми, так і загальні принципи права, забезпечуючи захист прав жертв насильства та ефективне притягнення винних до відповідальності.

Висновки. Отже, домашнє насильство є великою проблемою в українському суспільстві, особливо в умовах дії воєнного стану. Відомо, що у більшості випадків жертвами домашнього насильства стають жінки та діти.

Умови воєнного стану можуть погіршити відносини в сім'ї та викликати збільшення ризику домашнього насильства. У таких випадках важливо надавати допомогу та підтримку жертвам та вживати заходів для запобігання подальшого насильства.

Форми прояву домашнього насильства в умовах дії воєнного стану можуть бути дуже різноманітними, від психологічного тиску та емоційного насильства до фізичних побоїв та сексуальних домагань. Часто воєнний стан збільшує напруженість в родинях, збільшує кількість конфліктів та агресії.

Одним з важливих кроків у боротьбі з домашнім насильством є освіта населення щодо шкідливості такої поведінки та виховання підлітків та дітей щодо більш

толерантного та поважного ставлення до інших людей. вам домашнього насильства, включаючи психологічну, Також важливо забезпечити підтримку та допомогу жертв- медичну та правову допомогу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103
2. Комітет економічних, соціальних і культурних прав: Документ ООН E/C.12/1995/15 від 8 груд. 1995 р. П. 25.
3. Запобігання та протидія проявам насильства щодо дітей. Навчально-методичний посібник / Ю. Шемшученко. та ін. Київ: ФОРМ Нічог С. О. 2020. 196 с.
4. Запобігання та протидія домашньому насильству : Інформаційні матеріали для фахівців, які працюють з дітьми та молоддю в громадах. К.: Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики, 2018. 32 с.
5. Особливості відповідальності за домашнє насильство в умовах воєнного стану. 2022. URL: <https://dnz46.rv.ua/16309/>
6. Постанова Верховного Суду від 25 лютого 2021 року у справі № 583/3295/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213443>
7. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12 лютого 2020 року у справі № 453/225/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87602679>
8. Постанова Верховного Суду від 14.06.2022 у справі № 585/3184/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105301745>